

ETO: 78.07(497.113)

Pándi Oszkár

NAGYBECSKEREKI FILHARMONIKUS TÁRSASÁG TÖRTÉNETÉBŐL

From the History of the Nagybecskerek Philharmonic Society

Nagybecskereki zenekarokról és azok hangversenyzéséről az 1860-as évektől vannak adatok a napi sajtóból. Fellendülések és hanyatlások váltakoztak a város zenei életében, majd 1899-ben, a Zenekedvelő Egylet, illetve a Filharmonikus Társaság megalakulásával az örvendetesen fellendült. A város zenei életét emellett még számos helyben működő vagy ott vendégszereplő zenekar élénkítette.

Kulcsszavak: a Nagybecskereki Filharmonikus Társaság, Zenekedvelő Egylet, zenekarok

A nagybecskereki zenekari muzsikálással kapcsolatos első feljegyzések egyikét a *Wochenblatt*¹ közli 1861. szeptember 21-én. A lap tudósítója egy hangversenyéről ír, amelyen Charlotte Deckner bécsi hegedűművésznő mellett a helyi műkedvelők egy csoportja is fellépett, élén egy Rudolf Wiltschgo nevű, feltehetően hivatásos muzsikussal. Ez a műkedvelő csoport egészítette ki a következő esztendőben Nagy Jakab vendégművész programját is, aki – a korabeli újságírók idézve – „egy fél méter hosszú, minden szerkezet és billentyű nélküli flótán” játszott.² A nagybecskereki zenekar őskorából figyelemre méltó továbbá az 1864 szeptemberében megtartott koncerttel foglalkozó két feljegyzés: az első, mintegy beharangozásként, közli az olvasóval, hogy Rudolf Wiltschgo hamarosan egy sok szempontból érdekes zenei műsorral lepi meg a város közönségét, a másik, a vállalkozás sikerét nyugtázva, megállapítja, hogy a program megfelelt a közönség ízlésének.

Sajnos a produkciók előadói színvonalát értékelő kritikai próbálkozások hi-telessége és szavahihetősége – egy mai konkrét felmérés lehetőségének hiányában – igen kétséges, mert maguk a kritikusok sem írtak mindig következetesen és tárgyilagosan. Beszámolóikban a zenei tényezők rovására nemegyszer túl nagy teret kaptak a mellékes mozzanatok: a szervezés, a közönség, a megjelent személyek felsorolása stb. Így ezeket a cikkeket inkább az események krónikájának tekinthetjük. A zenei teljesítmény minőségének meghatározása jóval nehezebb feladat, erre közvetve, a műsorszámok megszólaltatásának követelményeiből következtethetünk, és azokból a sokszor elfogult utalásokból, amelyekkel egy-egy korabeli kritikus az elvétve vendégszereplő nemzetközi híró

művészek fellépéseivel méri össze a helyi zenészek játékát. Arról viszont, hogy a nagybecskereki tollforgatók nem hallgatták el véleményüket a legismertebb művész hírességekről sem, több esetben is meggyőződhetünk. Talán a legkirívóbb példa a Liszt-növendék Carl Tausig³ koncertjének elmarasztaló sajtóvisszhangja. Mindenesetre az a tény, hogy Nagybecskereken a 19. század második felében többen is írtak zenekritikákat, arra enged következtetni, hogy a zeneművészet jelentős helyet foglalt el a megye város művelődési életében.

Kíséreljük meg ezeknek az 1860-as, 1870-es zenei rendezvényeknek a leírását. Mindenekelőtt el kell mondanunk, hogy nem a mai értelemben vett koncertekről van szó, hanem egyes zenei-irodalmi műsorokról: a különféle, főleg klasszikus és romantikus zeneszámok közé egy-egy szavalatot vagy prózai felolvasást iktattak a rendezők. Ezeknek az estéknek a színhelyei a városi színházon kívül a jobb nevű éttermek és a vagyonos családok szalonjai voltak. A későbbi években mind kevesebb hely jutott az irodalmi betéteknek, a műkedvelő zenekar növekedésével párhuzamosan fokozatosan meghonosodtak az Európában szokásos hangversenyezési formák. A koncerteket egyre népesebb közönség látogatta, a helyi arisztokrácia és értelmiség mellett a széksorok között helyet kért magának a polgári középosztály is: a kereskedők, iparosok, szakmunkások, vasúti alkalmazottak, nyomdászok, kishivatalnokok... A bemutatásra kerülő műsorszámok megválasztása évről évre gondosabbá vált, és a kritikai értékelés is bizonyos beérésre, tudatos állásfoglalásra vallott: „Mindig szívesen tartózkodunk bírálattól, ha dilettánsokról van szó. Egy olyan városban, amilyen Nagybecskerek, ahova hivatásos zenészek ritkán térnek be nagyobb számban, elkerülhetetlen a műkedvelők szereplése. Ők biztosítják részvételükkel a műsor változatosságát... Jókora félreértések támadhatnak, ha velük szemben a sebészeti beavatkozás módszereit alkalmazzuk. Mert hát mit is lehetne náluk a kritika igazi mércéjével mérni a jóakaraton kívül?”⁴

Az 1883-as esztendő új tartalommal gyarapította a mezőváros zenei életét. Megrendezte első közös hangversenyét a Dalárda és a műkedvelők zenekara. Ennek az együttműködésnek a példáját követte több mint két évtizeddel később a Filharmonikus Társaság, amely a helyi zenekar és a Harmónia férfikar összevonásával létesült. A sajtóban 1883. szeptember 1-jén találkozunk első ízben, az addigi dilettáns, zenekedvelő, műkedvelő stb. terminusok helyett a zenész kifejezéssel. Végül ebben az évben vetődött fel nyilvánosan a hangszerek vásárlásának gondolata. A december 8-án megrendezett koncert bevételének egy részét a szervezők erre a célra szánták. Hogy elképzelésüket valóra váltották-e, nem sikerült rábukkannunk.

Más zenekarok is működtek ez idő tájt a városban. A tűzoltók zenekara vasárnaponként térzenét adott, a gimnázium 18 tagú zenekara Prajsz Javorski tanár vezényletével lépett nyilvánosság elé. Egyik fellépésükön például (1884. május 17-én) Mozart-alkotást is műsorra tűztek. A város zenei életének ünnep-

napjai közé tartoztak a vendégművészek látogatásai, a többi között Blaha Lujza emlékezetes bemutatkozása 1885-ben.⁵

Említsük meg még a Dalárda és a Szerb Templomi Énekkar (Srpsko pevačko društvo) közös koncertjét, amelyet Torontál vármegye szegényeinek javára rendeztek 1882. január 24-én. Érdekes a maga nemében még az az 1887-ből származó hangversenykritika is, amelyben a színház „szerencsétlen” akusztikája került pellengérré.

A nagybecskereki zenekar történetében egymást követték a fellendülések és hanyatlások korszakai. Mintha koncentrikus körök formájában növekedtek volna egy-egy újbóli kezdeményezés, újbóli indulás méretei, mindig a zenekar és helyi zenei élet végleges talpra állításának célkitűzésével. Egy ilyen újrakezdésről 1891. december 2-án számolt be a *Wochenblatt*: az „elsőbemutatkozást” teljes győzelemnek nevezte, felsorolta az elhangzott műsorszámokat és a közreműködők nevét. A programból ragadjuk ki Strauss *Ünnepi nyitányát* és Bériot *Hegedűtűdjeit* Tolveth Anna előadásában. A kritikus elismeréssel nyilatkozott még Jakabfalvy trombitaszólójáról és Binder jeles klarinetszólójáról.

A 19. század utolsó évtizedében játszódtak le a zenekar első fénykorának közvetlen előzményei is. Az együttes Siegmund Weissnek, a bécsi Carl Theater nyugalmazott karnagyának vezetésével most más olyan művek megszólaltatására is vállalkozhatott, mint Beethoven *Egmont* című nyitánya, vagy az akkoriban divatos operaegyvelegek közül Wagner *Lohengrin* című operájának részletei zenekari átíratban.⁶ Erről a koncertről jelent meg az új magyar napilap, a *Torontál* kritikusanak írása, amelyben kifogásolta, „hogy a tizenkét szám közül egyetlenegy magyar zenemű sem szerepelt” a műsorban, és hozzáfűzte, hogy ennek „jövőre semmi szín alatt sem szabad megtörténnie”.

Két évvel később tartották meg a Torontálmezei Közművelődési és Magyar Nyelvterjesztő Egylet első hangversenyét, melyen a „zene között az irodalomnak egy piczike kis hely sem jutott”.⁷ A beszámoló szerint a zenekar ezen az estén szokott lendülettel és precizitással játszotta Kéler Rákóczi-nyitányát. A helyi műkedvelők mellett énekszámokkal közreműködött Nocker János Nagy-kikindáról és Mágor Ida Temesvárról. Vezényelt Ripka Ármin, a későbbi Filharmonikus Társaság alapító karnagya.

A Zenekedvelő Egylet működésének éveiből még egy érdekes kritikából idézzünk: „A nagybecskereki zenekedvelők egyesülete hosszú pihenés után ismét a nyilvánosság elé lépett, és szombaton este a kaszinó nagytermében hangversenyt adott. Az egylet nem tehet arról, hogy a közönség ízlése inkább hajlott és hajlik a »Felfordult világ« színpadi előadásaihoz, mint a magasabb és nemesebb és főleg városunkban ritkán hallható zenei élvezethez.”⁸

Nagybecskereken az 1899-es esztendőt tartották a Filharmonikus Társaság megalakulási évének. Eszerint ünnepelték meg 1929-ben a harmincéves jubile-

umot, 1954-ben pedig a testület fennállásának 55. évfordulóját. A *Wochenblatt* és a *Torontál* cikkei viszont arról tanúskodnak, hogy a Filharmonikus Társaság hivatalosan a Zenekedvelő Egylet zenekarának és a Harmónia férfikarnak az összevonásával hét évvel később létesült. Az alapító közgyűlést, amelyen Filkovich Boldizsár elnökölt, 1906. február 10-én tartották meg, a minisztérium pedig novemberben hagyta jóvá a Társaság statútumát.

Igaz, a Zenekedvelő Egylet, amelyhez a zenekar a Filharmonikus Társaság adminisztratív megalakulásáig tartozott azelőtt és a rákövetkező években is, rendszeresen megtartotta választmányi közgyűlését, de a korabeli sajtóhírekből nem tűnik ki, hogy miért vésődött a város zeneértőinek tudatába éppen az 1899-es esztendő a Filharmónia megalakulásának időpontjaként. Feltételezhető, hogy a filharmonikusok Ripka Ármin karmester munkásságának valamilyen fordulópontjához, vagy a zenekar valamelyik újabb „nekilendüléséhez” kötötték évek múltán tevékenységük kezdetét. Ez pillanatnyilag nyílt kérdés, egyrészt mert Ripka Ármin nevével már korábban is találkoztunk a zenekar tevékenységével kapcsolatban⁹, másrészt jelentősebb eseményről a Zenekedvelő Egylettel kapcsolatban a sajtóban sem bukkantunk konkrét adatokra. Igaz, fennmaradt egy 1899. június 17-én közzétett nyilatkozat, miszerint a szomszédos Versec példájára a nagybecskereki Egylet is műsorra tűz egy operát, méghozzá Konrad Kreutzer *A granadai éji szállás* című dalművét. Hogy ennek a tervnek mi lett akkor a sorsa, mindeddig nem sikerült kinyomoznunk, de egy későbbi sajtóhír szerint a kétfelvonásos dalművet 1910-ben elő is adták.

A Zenekedvelő Egylet kötelékében, a Filharmonikus Társasága megalakulása előtt, a zenekar huszonhat aktív muzsikust számlált. Az 1903-ban megtartott választmányi közgyűlésen elhangzott beszámoló szerint a huszonhat zenész mellett az Egyletnek tizenhárom alapító és negyvenhat pártoló tagja volt. Az évi bevétel a zárszámadás szerint 455 koronára rúgott.

Az a tény, hogy a repertoár központi számai, amelyekhez az évek folyamán a karmesterek és műsorbizottságok minduntalan visszatértek, már a századforduló éveiben ott szerepelnek a Zenekedvelő Egylet zenekarának programján, azt bizonyítja, hogy a nagybecskereki zenekari testületnek az arculata már a kezdeti időszakban kialakult. Említettük, hogy 1892-ben előadásra került Beethoven *Egmont* című nyitánya és az egyveleg Wagner *Lohengrin* című operájából. Bővítsük ki a listát: Suppé: *Paragrafus III.* – nyitány; Millöcker: *A Neckar partján* – keringő; Verdi: Kettős az *Aida* című operából (1892); Haydn: *D-dúr londoni szimfónia*; Gounod: egyveleg a *Faust* című operából; Hubert Károly: *Magyar királyi induló*; Rossini: *Elisabetha* – az opera nyitánya; Mozart: I. és II. szvit a *Don Giovanni* című operából; Moszkowski: *Szerenád* (1899); Auber: *A portici néma* – az opera nyitánya; J. Strauss: egyveleg a *Denevér* című operettből; Mendelssohn: *Nászinduló* (1900); Hubay: *Csárdajelenet* (1901); Nicolai: *A windsori víg nők* – a vígopera nyitánya; Verdi: egyveleg a *Trubadúr* című

operából; Erkel: *Hunyadi László* – az opera nyitánya; Mozart: *g-moll szimfónia*, Nr 40; Wagner: Zarándokok kara a *Tannhäuser* című operából (1902); Mendelssohn: *Hebridák* – nyitány; Mozart: *Esz-dúr szimfónia*, Nr 39; Mozart: *Figaro házassága* – a vígopera nyitánya (1903); Offenbach: *Hoffmann meséi* – részlet az operából; Brahms: *Magyar táncok* (1904); Weber: *A bűvös vadász* – részlet az operából (1905).¹⁰

Egészen bizonyos, hogy komoly előadó-művészi színvonalról aligha beszélhetünk a fenti művek megszólaltatásával kapcsolatban, már azért sem, mert a szerzemények zöme jóval nagyobb együttest követel meg, mint amilyen a huszonnéves tagú nagybecskereki műkedvelő zenekar volt. (Lehetséges, hogy ilyen alkalmakra a vezetőség néhány muzsikussal kibővítette a zenekart, de a kellő – legalább hatvanfőnyi – létszámot nem biztosíthatta.) A szerény vonóskar nem láthatta el kifogástalanul összetett feladatát, sem hangzásban, sem technikailag. A hiányos fúvóskar is csak hozzávetőlegesen szólaltathatta meg a partitúra szólamait.¹¹ A műsorszámok megválogatása is a zenekar lehetőségeinek és a korabeli zenei ízlésnek a kompromisszumaként jöhetett létre. Ezzel magyarázható a koncerteken az eredeti alkotások mellett az akkoriban divatos egyvelegek és átíratok jelentős száma. Mindettől eltekintve a zenekar tevékenysége a nagybecskereki zenekedvelők körében jó visszhangra talált, s ha sokan tudatában is lehettek fogyatékoságainak, elfogadták a kényszermegoldásokat, sajátjuknak érezték az együttest, támogatták működését, és látogatták koncertjeit.

Nem csupán a Zenekedvelő Egylet zenekara fejtett ki ebben az időben élénk és sokrétű tevékenységet. A városban egymást követték a zenei események: hangversenyt adott a világhírű magyar hegedűművész, Reményi Ede¹², a színházban Szoyer Ilonka¹³ kápráztatta el a *Bob herceg* és a *Denevér*¹⁴ közönségét, az operakedvelők pedig Európa egyik leghíresebb társulatának, a Prágai Nemzeti Színház teljes együttesének szenzációt keltő produkcióiban gyönyörködhetek.¹⁵ A Szerb Templomi Énekkar és a Harmónia férfikórus állandó koncertjei, valamint a neves külföldi vendégművészek estjei külön színnel és tartalommal egészítették ki ezt a gazdagnak mondható zenei kínálatot.

Ilyen légkörben ért meg és vált valóra a Nagybecskereki Filharmonikus Társaság megalakításának gondolata. A bécsi, budapesti, berlini és más európai filharmóniák mintájára az 1906-ban megalakított becskereki szervezetnek is megvolt a szerény létszámú, de annál ambiciózusabb „szimfonikus” zenekara és kórusa. Ez utóbbi főleg önálló számokkal szerepelt a koncerteken, de ha a műsor megkívánta, a zenekarral karöltve, nagyobb szabású művek előadására is vállalkozott. A Filharmonikus Társaság folytatta a Zenekedvelő Egylet gyakorlatát mind az igényesebb estek, mind az egyre gyakoribbá váló népszerű rendezvények szervezése terén. A *Wochenblatt* tudósítója elismeréssel állapította meg 1907. november 30-án, hogy a Filharmónia a gyakorlatban is mindinkább a város zenei központjává válik. A nagyközönség igényeit méltányolva a veze-

*A Nagybecskerek Filharmonikus Társaság az első világháború előtt.
Az első sorban középen Ripka Ármin karnagy*

tőség az igényes hangversenyek mellett farsangi koncerteket, népszerű esteket, szórakoztató téli hangversenyeket, szilveszteri vidám zenei összeállításokat, könnyű báli és táncmuzsikát¹⁶ is beiktatott az évi programtervekbe.

Feltételezhető, hogy ezeket a feladatokat mind az ének-, mind a zenekar eredményesebben és színvonalasabban oldotta meg, tekintettel arra, hogy az előadó-apparátus minden szempontból (létszám, technikai és általános zenei felkészültség) megfelelt a könnyebb fajsúlyú muzsika követelményeinek.

A Filharmónia megalakulását követő esztendőkből néhány neves, a lokális határokon túl is ismert házi szerző közreműködése fémjelzi a nagybecskerek zenei élet értékeit. A zenekar 1907 novemberében bemutatta Antalffy Zsíros Dezső¹⁷ *Este van* című szerzeményét, 1908 decemberében pedig előadta Kiss Gyula¹⁸ *Szerenádját*.

A zenei életről vall a maga módján az a közlemény is, amely a *Wochenblatt*-ban 1908. március 21-én arról értesíti az olvasókat, hogy a városban letelepedett és üzletet nyitott Anton Lenhart hangszerkereskedő és hangszerjavító iparosmester.

A néhány évig tartó fénykor után a megelégedés hangját a bíráló szó váltotta fel: „Nagybecskerek város zenei élete meglehetősen szervezetlenül áll a város egyébként pezsgő kultúréletében. A Filharmóniai Társaság az egyedüli, amely lelkes buzgalommal igyekszik élénkíteni zenei életünket, de szerény eszközeivel nem képes olyan zenei kultúrát létesíteni, amely ma már a városokban nélkülözhetetlen.”¹⁹ Ennek a bajnak az orvoslására Jancsó Ágoston alispán sze-

*Láng Imre,
a zenekar utolsó állandó karmestere*

mélyesen kezdeményezte egy tömeges zeneegyesület megalakítását a Filharmonikus Társaság és az egész zenekedvelő közönség bevonásával. Nem tudni, lett-e valamilyen eredménye ennek az elképzelésnek, de ha történtek is lépések egy széles körű zenei egyesület megszervezése érdekében, az első világháború évei megbénították az effajta törekvéseket. Hogy a Filharmonikus Társaság a háborús esztendőkből sem szűnt meg létezni, azt viszont az 1915-ben alapított zenede bizonyítja a legjobban, amely a Társaság kötelékében működött, és célja a zenész-utánpótlás nevelése volt. A filharmonikusok zeneiskolájának növendékeiből ifjúsági zenekart szerveztek, amely közreműködött az intézmény igen népszerű diákkoncertjein is.

A háború után ismét a fellendülés jegyében folytatódik a Filharmonikus Társaság tevékenysége. Daunné Kenese Hulda becskerekai zongoraművésznő 1920 márciusában mint zeneszerző szerepelt a zenekar műsorában. Kompozícióiról a kritika megállapította, hogy a 19. században uralkodó zenei romantika stílusjegyeit viselik magukon, virtuozitás, elegancia és könnyed, felületes „franciás” líra jellemzi őket, a zenekari partitúrák pedig arról árulkodnak, hogy a szerző elsősorban jó zongorista.²⁰ Kár, hogy a Filharmónia kottatárát nem sikerült felkutatni, így ezekről a szerzeményekről nem alkothatunk magunknak hitelesebb képet.

A zenekar történetében egyedülálló kezdeményezésről számolt be 1921. június 21-én a *Torontál*: a város vezetősége egy állandó hivatásos zenekari testület megalakításáról tárgyalt. A javaslatot ugyan nem fogadták el, de művelődéstörténeti szempontból jelentős mozzanat, hogy egy vidéki városban, amilyen az akkori Nagybecskerek volt, ilyen téma is foglalkoztatta a városatyákat.

A Filharmonikus Társaság 1929. június 22-én megünnepelte fennállásának harmincéves jubileumát.²¹ Ezen a díszhangversenyen a negyventagú kórus és a harminchat tagú zenekar Mozart, Fuchs, Haydn, Weinzierl és Wagner műveit adta elő Ripka Imre²² vezényletével. A harminchatos létszám a legnagyobb a zenekar történetében. Nem állíthatjuk, hogy nem lépett fel népesebb összeállításban is (talán a második világháború utáni utolsó fellendülés éveiben?), de erről nem találtunk szavahihető nyomot.

A következő esztendőben ismét érdekes zenei esemény mozgatta meg a város zenei műkedvelőit és zenekedvelő közönségét: a Belgrádi Rádió vegyes helyszíni programot közvetített, amelyben részt vettek a helyi kórusok és zenekarok, köztük a Filharmonikus Társaság zenekara. Ebben az időben, a nagy népszerűségnek örvendő adások révén, a város zenei életéről szélesebb körű hallgatóság is tudomást szerezhetett. Mozart *B-dúr miséje* 1931 májusában hangzott el a plébániatemplomban. „A beográdi rádió továbbította a mise lefolyását, és ezzel lehetővé tette, hogy messze országunk határain túl is meggyőződést szerezhessenek arról a kulturális életről, vagy élni akarásról, amely egy kis haladó városkában: Becskereken van.”²³ Ennek az „élni akarásnak” a jegyében megemlékeztek Mozart halálának 140. évfordulójáról: a már említett *B-dúr mise* előadása mellett ünnepi Mozart-estet rendezett a Filharmonikus Társaság.²⁴ A *B-dúr misét* Weninger József egyházi karnagy tanította be és vezényelte, a filharmonikus koncert karmestere Rippka Imre volt. Utóbbi műsorán a *Titus* című nyitány, az *A-dúr hegedűverseny* (Griffel Lajos előadásában), a *g-moll szimfónia* Nr 40, az *Ibolya* című dal (Jeanplong Malvin előadásában) és műkedvelő énekesek közreműködésével a *Varázsfuvola* című opera második felvonásának fináléja szerepelt.

A két világháború közötti időszakból három oratóriumot is előadtak Nagybecskereken Weninger József vezetésével: 1927. április 12-én, 13-án és 14-én Friedrich Seitz *A passió* című alkotása került bemutatásra Weninger Ernő orgonista, harminc énekes, húsz zenekari zenész és ötventagú gyermekkórus közreműködésével. Haydn *A teremtés* című műve 1931-ben, Beethoven *Krisztus az Olajfák hegyén* című oratóriuma 1933-ban hangzott el helyi műkedvelő és hivatásos zenészek, továbbá amatőr énekesek előadásában.

A városban állomásozó gyalogezred fúvószenekarával közösen 1937. április 10-én a filharmonikusok részt vettek egy vegyes műsorú koncerten, amelyen a többi között előadták Schubert *h-moll*, „*befejezetlen*” szimfóniáját. Vezényelt Ljubomir Dimitrijević, a katonazenekar karnagya. A koncertről a helyi napilap, a *Híradó* tudósítója számolt be: „...zenei életünk utóbbi időben örvendetes lendületet kezd venni. Alig múlt el egy hete, hogy zenészeink és műkedvelőink egy felette sikerült Liszt-ünnepellyel adták tanúságát tehetségüknek és ügybuzgóságuknak, és íme, nyolc nappal rá egy filharmóniai hangversenyben volt részünk, amely minden dicséretet megérdemel. De ami ennél is kedvesebb tény,

az, hogy a zenei erők összefogásánál figyelmen kívül hagytak minden felekezeti és nemzeti tekintetet, ami annál is szívemelőbb látvány, mert hiszen tehetségüket a jótékonyág és művészet szolgálatába állították.”

A következő esztendőben, egy évvel a neves magyar hegedűművész, pedagógus és zeneszerző, Hubay Jenő halála után²⁵ nagy sikerű Hubay-emlékkoncert keretében léptek fel a filharmonikusok Rippka Imre vezényletével, ezúttal a Magyar Közművelődési Egyesület zenekaraként. Részt vettek továbbá Láng Imre *D-dúr miséjének* bemutatásában.²⁶

A második világháború utáni időszakból aránylag kevés feljegyzés maradt ránk a nagybecskereki Városi Filharmonia zenekarának tevékenységéről.²⁷ Fennállásának ötvenötödik évfordulóján (1899-től számítva), 1954. november 6-án az együttes ünnepi koncertet adott. Láng Imre karmester vezényletével és Petar Toškov becskerekai származású belgrádi hegedűművész közreműködésével előadásra került Beethoven *Egmont* című nyitánya, Mendelssohn *e-moll hegedűversenye* és Mozart *Esz-dúr szimfóniája*, K 543. Végh Sándor, a Madách Színház igazgatója ismertette a zenekar történetét, és felhívta a közönséget, támogassa egy zenekedvelő egylet létesítésének gondolatát.

A helyi napilap, a *Zrenjanin* művelődési rovatában egy 1958-ban megtartott sikeres hangversenyről tudósított. A koncert műsorszámait egy szakemberekből álló köztársasági bizottság is meghallgatta, és beiktatta a harminchárom tagú zenekart a szerbiai műkedvelő zenekarok első szemléjének programjába. A rendezvényre Kosovska Mitrovicán került sor 1958. június 21-én és 22-én.

A nagybecskereki Városi Filharmoniaival kapcsolatos utolsó adatok egyike a zenekar és a Városi Énekhar közös szerepléséről szól: 1961. november 29-én felléptek a városi színházban a forradalom huszadik évfordulója alkalmából megrendezett ünnepségen.

Adjuk hozzá a teljesség igénye nélkül, hogy a második világháború utáni alkalmi koncerteken Láng Imre mellett a zenekart Mihajlo Šipoš, Ljubomir Dimitrijević, Marko Konjević, Josif Tajti és Milivoj Krstić is vezényelte.

A Nagybecskereki Filharmonia történetének mozzanatai közé kívánczik még e sorok írójának néhány személyes benyomása is, melyeket a zenekar fiatal tagjaként szerzett az ötvenes évek elején. Nagy megtiszteltetés volt a filharmonia-ban játszani. Különös varázsa volt a próbák, fellépések hangulatának. Talán ez a sajátos légkör tartotta fenn az együttest több mint fél évszázadon át. A különféle foglalkozású lelkes zenei műkedvelők tarka társasága, a jóleső csevegések a próbák szünetében, a koncertek előtti lámpaláz, a közönség tapsa... Nem számított, hogy az előírt hangszerek hiányában más hangszereken szólalt meg a partitúra egy-egy szólama, hogy például a fagottot gordonka helyettesítette, vagy hogy a kürtnek szinte szabály szerint elcsuklott a hangja, amikor szólóra került sor. Nemhiába becézték a zenészek egymás között „fülmaró” zenekarnak filharmoniajukat. Tudatában voltak annak, hogy teljesítményeik korántsem tökéletesek,

mégis meglepetést okozott a szembesülés az első hangfelvétellel, amely az egyik próbán készült, és amely a zenekar hangzásáról reális képet mutatott. Haydn *D-dúr „londoni szimfóniá”*-jának tétele indult a szalagról. A hegedűk uniszónója egy ütem erejéig tökéletes volt, aztán kihallatszott a másik meg a harmadik prímhegedűs „saját véleménye” is. Kibújt a szög a zsákból. Lassacskán világossá vált, hogy a túléléshez ennél jóval többre volna szükség.

Hogy miért is szűnt meg annyi évtized után a zenekar működése? Nehéz erre a kérdésre egyértelmű választ adni. A múlt század hatvanas éveiben szinte valamennyi nagyobb vajdasági komolyzenei együttes hasonló sorsa jutott. Megváltoztak az igények, a kritériumok. Az énekkari gyakorlattal ellentétben a zenekari műkedvelés nem tudott lépést tartani a médiumok színvonalas kínálatának (kitűnő minőségű hanglemezek, rádióadások és tévéműsorok) rohamos térhódításával.

Az új körülmények között a nagybecskereki hagyományokat más formában ugyan, de igen eredményesen az 1969-ben alakított Zrenjanini Kamarazenekar (Zrenjaninski kamerni orkestar) folytatta, amelynek létrehozója, elnöke és koncertmestere Jámbor Imre²⁸ hegedűtanár, karmestere pedig Dejan Mihailović²⁹ volt. Az együttes fénykora 1975-ig tartott.

JEGYZETEK

¹ Az adatokat a helyi sajtó szolgáltatta: a német nyelven megjelenő hetilap, a *Wochenblatt* (1861–1908), a két magyar nyelvű napilap, a *Torontál* (1892–1930) és a *Híradó* (1930–1938), a magyar nyelven megjelenő riportújság, a *Tükör* (1931) és a szerb nyelvű hetilap, a *Zrenjanin* (1954–1958).

² A fuvola ősi változata, amelyet a francia hangszerkészítők a 17. század második felében kezdtek tökéletesíteni különféle billentyűrendszerek alkalmazásával.

³ Carl Tausig (1841–1871) Varsóban született. Zongorajátékát Weimarban Lisztnél tökéletesítette. Európa-szerte nagy sikerrel hangversenyezett. Nagybecskereken 1865-ben járt.

⁴ *Wochenblatt*, 1874. augusztus 22.

⁵ Blaha Lujza (1850–1926) színművész-énekesnő, a budapesti Nemzeti Színház örökös tagja.

⁶ Hangverseny a nagybecskereki Kaszinó kertben 1892. július 9-én.

⁷ *Torontál*, 1894. január 29.

⁸ *Torontál*, 1904. december 17.

⁹ Ripka Ármin 1894 és 1929 között vezette a nagybecskereki zenekart.

¹⁰ A felsorolt műveken kívül más szerzemények is szerepeltek a zenekar műsorán.

¹¹ Egy korabeli csoportképen látható a zenekar felállítása.

¹² Reményi Ede (1828–1898) Nagybecskereken 1891-ben koncertezett.

¹³ Szoyer Ilonka (1880–1956) budapesti színművész-énekesnő, a budapesti Operaház tagja. Nagybecskereken 1905-ben vendég szerepelt.

¹⁴ Huszka Jenő Bob herceg és Johann Strauss Denevér című operettje repertoárdarabja volt a nagybecskereki színháznak.

¹⁵ A Prágai Nemzeti Színház operaegyüttese 1903-ban járt Nagybecskereken. Április 11-én az *Eladott menyasszony*, 12-én a *Pique Dame*. 13-án a *Carmen* és 14-én a Hoffmann meséi című operát mutatta be.

- ¹⁶ Operett-egyvelegeket, keringőket, polkákat, csárdásfeldolgozásokat stb.
- ¹⁷ Antalfy Zsírós Dezső (1885–1945) orgonaművész és zeneszerző Nagybecskerekben született. Tanulmányait Budapesten, Lipcsében és Milánóban végezte. A budapesti Zeneakadémián 1909 és 1921 között tanított. Utána 1923-ban az Egyesült Államokba költözött, ahol élete végéig a rochesteri Eastman Egyetem professzora és a New York-i Radio City Hall orgonistája volt.
- ¹⁸ Kiss Gyula 1908-ban a nagybecskereki gimnázium növendéke volt. Tanulmányait a Lipcsei Konzervatóriumban folytatta. Két zenekari műve a lipcsei szimfonikus zenekar előadásában nagy sikert aratott. Híre a New York Times cikke által az Egyesült Államokba is eljutott.
- ¹⁹ Torontál, 1913. november 13.
- ²⁰ Torontál, 1920. március 24.
- ²¹ Már említettük, hogy a nagybecskerekiek eddig ismeretlen oknál fogva a hivatalos időpont, 1906. február 10-e helyett az 1899-es esztendőt tartották a Filharmonikus Társaság alakulási évének.
- ²² Ripka Imre (vezetéknevének Rippka változata is előfordult) karmester apja, Ripka Ármin utódjaként 1929 és 1939 között vezette a Nagybecskereki Filharmonikus Társaság ének-és zenekarát. Mint zeneszerző is figyelemre méltó sikereket aratott.
- ²³ Tükör, riportújság, 1931. május 30.
- ²⁴ A zeneművészet nagyjainak szentelt tematikus koncerteknek sokéves hagyománya volt a városban (Haydn-est 1909, Beethoven-est 1921, később Liszt-est 1937 stb.).
- ²⁵ Hubay 1937. március 12-én halt meg Budapesten.
- ²⁶ Láng Imre (1896–1971) Ripka Imre utódja volt a filharmonikusok élén. A budapesti Zeneakadémián hegedűt és zongorát tanult, de az első világháború miatt nem fejezte be tanulmányait. Később Budapesten és Bécsben tökéletesítette zenei felkészültségét. Pályafutása során 1935-től a nagybecskereki plébániatemplom karnagya és orgonistája volt. A második világháború után a zeneiskola hegedűtanáraként tevékenykedett. A Filharmonia karmesteri tisztjét 1939 és 1961 között látta el. Mint zeneszerző operettekkel (Sárit elrabolják, Ki a feleségem?) és más szerzeményekkel aratott sikert. D-dúr miséjét 1940. február 25-én a budapesti Mátyás-templomban is előadták.
- ²⁷ A nagybecskereki zenekar az évek folyamán más-más néven működött. Eleinte a Zenekedvelő Egylet zenekara volt, 1906 után a Filharmonikus Társasághoz tartozott, az első világháború után a szerb nyelvű Veliko Bečkerečko Filharmonijsko Društvo (Nagybecskereki Filharmonikus Társaság), a második világháború utáni években Gradska Filharmonija (Városi Filharmonia), illetve Zrenjaninska Filharmonija (Zrenjanini Filharmonia) volt a hivatalos elnevezése.
- ²⁸ Jambor Imre (1938) hegedűművész és pedagógus. Tanulmányait a belgrádi Zeneművészeti Akadémián végezte L. Marjanović növendékeként. Pályafutása során a nagybecskereki, majd az újvidéki Isidor Bajič zenei szakközépiskola vonós tanszakának vezetője volt. Mint előadó részt vett a hazai és magyarországi nyári táborok munkájában. Nevéhez fűződik a Zrenjanini Kamarazenekar (Zrenjaninski kamerni orkestar) létesítése. Munkásságáért több díjat és elismerést kapott.
- ²⁹ Dejan Mihailović (1932) hegedűművész és pedagógus. Tanulmányait a belgrádi Zeneművészeti Akadémián végezte L. Marjanović osztályában, magiszteri fokozatát a moszkvai Gnjjesinij Intézetben szerezte. Pályafutását Belgrádban kezdte. Az Újvidéki Művészeti Akadémia vonós tanszakának professzora és vezetője volt. Mint zenekarvezető a Zrenjanini Kamarazenekar (Zrenjaninski kamerni orkestar) élén ért el jelentős sikereket.

A Nagybecskereki Filharmonikus Társaság működésének jelentős időszakról számos értékes adatot nyújt az 1929. január 18-ától 1937. április 20-áig vezetett jegyzőkönyvek vaskos, kemény kötésű füzeté. Az első két jegyzőkönyvet német nyelven, az utána következőket párhuzamosan szerb és német nyelven írták. Ha figyelemmel kísérjük ezeket a sokatmondó dokumentumokat, betekintést nyerhetünk a Filharmónia működésének, életének mindennapjaiba: az adminisztratív teendőkbe, a szabályzatok és jogi dokumentumok meghozatalának folyamataiba, a pénzügyekbe, a műsorpolitikába, a tagok felvételéről, illetve törléséről hozott döntésekbe, a próbák és fellépések szervezésének különféle mozzanataiba stb. Tudomást szerezhetünk a vezetőség és különféle albizottságok legaktívabb tagjairól, a város más szervezeteivel való együttműködésről, sőt olyan apróságokról is, hogy mennyibe kerültek a belépőjegyek és milyen megyei-városi előjáróknak járt tiszteletjegy...

A választmány 1929. július 7-én megtartott rendkívüli ülésén a Társaság alapszabályának módosítása volt napirenden. Ebből a jegyzőkönyvből idézzük magyar fordításban a következő kivonatot, amelyet elsősorban a megjelent tagok jegyzékbe vétele miatt tartunk érdekesnek: „*Jelenlévők: Janković Kosta elnök, Tolveth Oskar alelnök, Ripka Imre karmester, Kramberger Karl pénztáros, Grolshammer Béla kottatáros, Mathias Zeller, Hugo Weiss, Grób István, Nagy Géza, Almássy Elek, Ripka Camillo, Steiner Dezső, Franz Ruess, Glaug István, Beno Mihály, Hammes János, Csábi Rezső, Tóth István, Parmance Géza, Ambrózy István, Stefkovich Kálmán, Wenzel Korb, Anton Lenhardt, Feketics Ferenc, Termasics Sándor, Gerő Béla, Kalesa István, Napholtz Sándor, Jägel Teréz, Jägel Magda, Ammy Sebastian, Grób Elza, Grób Ida, Csányi Erzsi, Murbach Kató, Deutsh Anna, Csányi Mariska. A rendőrség képviselői: Vojin Medić és Mita Janković.*

Az elnök köszönti a jelenlévőket és a rendőrség kiküldötteit, megnyitja az ülést. Megemlékezik a június 22-én megtartott szimfonikus hangversenyéről (a szövegben említett 30 éves jubileumi koncertről van szó – a szerző megj.), amelyen a Társaság zenekara és kórusa jó képességeiről tett tanúbizonyságot. Jóllehet az anyagi siker nem felelt meg teljes mértékben az elvárásoknak, az erkölcsi siker igen nagy volt. Köszönetet mond az előadónak és Ripka karmester úrnak.

*

(...) Ripka Imre felolvassa az Alapszabályzat szövegét, és felhívja a figyelmet a módosításokra.

A választmány elfogadja a vezetőség által javasolt változtatásokat. Az elnök kihirdeti a döntést, és hozzáfűzi, hogy az Alapszabályzatot jóváhagyás végett továbbítja az illetékeseknek.”

A jegyzőkönyvet Ivan Nadvinski titkár távollétében Ripka Imre vezette. Rajta kívül a szöveget aláírta az elnök, Kosta Janković és a két hitelesítő: Steiner Dezső és Ambrózy István.

Protokoll

aufgenommen in der am 7. Juli 1919 abge-
haltenen ausserordentlichen Generalversammlung des
bel. Bekehrter Philharmonischen-Vereins

Zusende:

Kata Yvonne Páruš. Oskar Polmetl Vizepräsident,
Emrich Ripka Kapellmeister, Emil Franklenger, Kassier,
Zeta Spralshammer Prokurist, Kathius Zeller, König Weiss,
Istvan Grob, Gera Nagy, Elek Almasy, Emills Ripka,
Ferdier Kleiner, Emur Páruš, Stefan Praj, Michael Pava,
Istvan Hammers, Reris Páruš, Stefan Polk, Jozse
Kormanic, Stefan Ambroz, Koloman Stefkovich,
Menzel Korb Anton Leuchner, Emur Páruš, Emur
Fermariš, Zeta Gjeri, Stefan Káza, Faudor Papkoltz,
Terese Jajel, Margda Jajel, Anny Sebastian, Eva
Grob, Ida Grob, Erzi Erdanyi, Kisto Murbach, Anna
Deitzel, Mariska Erdanyi. Exmittierten der Polizei:
Nojin Bedis n. Kata Yvonne.

Präsident begrüsst die Anwesenden-Mitglieder
und die Exmittierten der Polizei-Behörde und
eröffnet die Generalversammlung. - Erwähnt
sich, dass am 2. Juni d. Jahres abgehaltenen Sympho-
nischen Konzertes, bei welchem - der Vereinsvorsitzer
n. Chor den Beweis seiner Tüchtigkeit erwie-
sen hat, und wenn auch der materielle Erfolg nicht
ganz befriedigend war, um so grösser war
der moralische Erfolg. - Sowohl den Mitwir-
kenden-Mitglieder wie auch den Kapellmeister
H. Ripka dankt er für die erwiesene Tätigkeit. -

Časopisnik.

sastavljen na vanrednoj, glavnoj skupštini
Vel. Bečkerečkog Filharmonijskog društva, održana
7. jula 1929. god.

Prištui:

Janović Košta predsjednik, Tolmetl Oskar
potpredsjednik, Ripka Inre. Kapelnik Kramerger Karlo
blagajnik, Grolsbaumer Zela arhivar, Zeler Kuvás,
Weiss Hugo, Grob István, Nagy Gera, Almasy Elek,
Ripka Klámló, Fleiner Bertó, Rieus Franz, Gaug István,
Ferus Mihály, Kámmes János, Cabi Kessi, Tolh István,
Furmanč Zeta, Ambrozi István, Heftkovič Klámlán,
Korb Deusel, Eulardt Antal, Feketič Franz, Ter-
másič Sándor, Geró Zela, Kálela István, Kap. sl. t.
Laudor, Jegel Terera, Jegel Magda, Lebestván Anna,
Gyöb Elsa, Gyöb Zeta, Csányi Erősi, Kurbach Káro,
Seitöel Anna, Csányi Kariska, - Feaslanici policije:
Keclic Vojin i Janović Lita.

Predsjednik pozdravlja prištui želavne i iza-
šlanice policije, te otvara skupštinu. Leća se 22. jula
održavaj simfonijskog koncerta, na kom je društveni
orkestar i pevacki kor dáo dokaz, svojoj podobnosti,
pa i mada materijalni uspel nije bio sasvim
zadovoljavajući, tim je veći bio moralni uspeh.
Zahvaljujese na radu tako sudelujućim, članovima,
tako i Kapelniku g. Ripki. - Propštava, da je
sekretar kad rinski Fran morao hitno otkižovati
i zato nije mogao učestvovati, na skupštini,
moli Kapelnika Ripki Inre, da na mesto

OSZKÁR PÁNDI: FROM THE HISTORY OF THE NAGYBECSKEREK PHILHARMONIC SOCIETY

Data on the Nagybecskerek orchestras and the concerts they performed in the town go back to 1860 in the daily papers. Upswings and declines alternated in the musical life of the town and then in 1899 musical life began to flourish with the foundation of the Zenekedvelő Egylet (Society of Music Lovers) and the Filharmonikus Társaság (Philharmonic Society) respectively. Musical life was also enlivened by several other local or visiting orchestras.

Keywords: the Nagybecskerek Philharmonic Society, Society of Music Lovers, orchestras